

YU ISSN-0352-5724/UDK 801(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

L

*ПОСВЕЂЕНО ПРОФЕСОРУ ДР МАТИ ПИЖУРИЦИ
ПОВОДОМ 65-ГОДИШЊИЦЕ ЖИВОТА*

НОВИ САД
2007

ГЛАГОЛИ ГОВОРЕЊА У ФУНКЦИЈИ ЛОКУТИВНИХ КАРАКТЕРИЗАТОРА ГОВОРНОГ ПОСТУПКА

СТАНА РИСТИЋ

UDC 811.163.41'367.625

Крајак садржај. У раду је на примерима облика глагола *рећи* и *казати*, њихових израза и сложенијих конструкција представљена функција локутивних карактеризатора говорног поступка, као посебан вид метајезичке модификације глагола говорења.

Кључне речи: глаголи говорења, функција локутивних карактеризатора говорног поступка, метајезичка модификација, комуникативна структура исказа, модални оквир исказа, пропозиција.

1.0. У раду се, на примеру облика глагола *рећи* и *казати*, њихових израза и сложенијих конструкција, наставља разматрање граматичких и комуникативно-семантичких карактеристика глагола говорења у функцији метајезичких оператора говорног поступка, започето у раду Ристић 2007. Овог пута у разматрање се узимају јединице типа: *рецимо, рећи, боље рећи, краће (шачније, искрено) речено, хоћу рећи, да рекнем, рекао бих, иако рећи, ако се може/сме иако рећи; кажимо, казати, да (и) кажем, кажем, хоћу да кажем, како да кажем(о), да иако кажем(о), иако да кажем(о), како казати, што се каже* и др., које реализују функцију **локутивних дискурзивних карактеризатора**¹ говорног поступка. Овај нарочити вид метајезичке модификације наведене јединице чини еквивалентним са партикулама типа: *односно, ио јесћ, на пример, у ствари, заправо, фактички*, као и са неким другим глаголским облицима, типа: *узмимо, ирећјосћавимо* и др.²

1.1. У поменутом раду је утврђено, а и у овом раду је запажено, да се глаголи говорења као недескриптивне јединице јављају у функцији

¹ Појам **локутивни дискурзивни карактеризатор** узимамо у смислу како га одређују Јорданска и Мељчук 2002: 87—88. Према класификацији лексичких јединица ових аутора разматрани глаголски модификатори могу се сврстати у **карактеризаторе**, недескриптивне јединице **сигналативног локутивног дискурзивног типа**, јер њима говорно лице, аутор исказа сигнализира неку карактеристику самог исказа, за разлику од **локутивних евалуатива**, сигналативних јединица које у својој сфери дејства имају садржај исказа (нав. дело: 87—88).

² Тако се облици и конструкције глагола говорења типа *рецимо*, разматрани у овом раду, и по функцији и по семантичко-прагматичким компонентама, на основу којих реализују еквивалентност са партикулама типа *односно, на пример, ио јесћ, у ствари*, разликују од облика *кажу, веле, ирича се*, као и облика *(ја) кажем*, разматраним у раду Ристић 2007, који су по функцију модификације говорног поступка ближи локутивним евалуативима и чији су еквиваленти партикуле типа *наводно* и *буквално, иростјо* (в. нав дело и нап. 1 у овом раду).

оператора говорног поступка, а не у функцији перформатива, на основу чега се, као и еквивалентне партикуле, сврставају у класу модалних јединца или сигналатива,³ јер као и оне сигнализирају однос говорника/(или) аутора исказа⁴ према садржају пропозиције или према форми исказа, организујући његов модални оквир.

1.2. Међутим, утврђено је да глаголски сигналативи захваљујући својим граматичким карактеристикама (времена, лица, броја и др.), семантички проширују информацију модалног оквира исказа не само на прагматичком него и на граматичком плану, јер указују на језичку реалност конкретне комуникативне ситуације и на однос њених учесника сада и овде. Било да се на синтаксичком плану реализују као непредикативне јединице интонационо издвојене (што је чешћи случај) било да се јављају у форми предиката формално надређене реченице (што је ређи случај), на комуникативно-граматичком плану глаголи говорења представљају експоненте одређених стратегија говорног лица, а на функционалностилском плану маркере типа текста, дискурса. Иако им блокиране позиције, устањени облици и метајезичка функција модалности дају карактеристике лексикализованих сигналативних јединица, ипак извесна стабилност лексичко-граматичких карактеристика глаголских облика указује на незавршени процес њихове лексикализације.

1.3. Модификација говорног поступка, исказана наведеним глаголским облицима и њиховим конструкцијама или еквивалентним партикулама, на модално-семантичком плану реализује се као однос говорног лица према форми исказа чија се адекватност у смислу јасности, умесности, веродостојности, убедљивости и сл. подешава према конкретној ситуацији, тексту/дискурсу. На комуникативном плану овакав поступак самокорекције форме исказа представља стратегију говорног лица да делује убедљиво, искрено и примерено одређеној ситуацији, а у неким случајевима и ауторитативно.

1.4. Међутим, експлицирање глагола говорења, који се иначе као предикати подразумевају и изостављају у чину саопштења, представља, како је већ истакнуто, нарочити вид модификације говорног поступка, карактеристичан за разговорни језик, чије се особености испољавају на структурном и комуникативном плану. На структурном плану, без обзира на облик и синтаксичку позицију, они не обављају функцију ни јед-

³ Сигналативи се одређују као лексичке јединице којима говорник/(или) аутор исказа нешто сигнализира (Јорданска — Мељчук 2002: 87), на основу чега се разликују од предикативних информативних јединица којим се нешто саопштава, као и од перформатива који се јављају као експоненти одређеног говорног чина (исп. нав. дело: 83—84). О карактеристикама сигналативних лексичких јединица в. нав. дело: 85—89.

⁴ Према Јорданској и Мељчуку (2002) за функционисање глаголских сигналатива важно је разликовати појмове **говорник** и **аутор исказа**, при чему се аутор исказа дефинише као говорник или **аутор другог исказа** (нав. дело: 81). За разматране сигналативне глаголске карактеризаторе, за чију је типичну употребу карактеристично подударање улога које означавају ови појмови, истакнуто разликовање нема значаја, сем у нетипичним случајевима употребе када се те улоге раздвајају, и када улога аутора другог исказа омогућава њихову употребу у индиректном, неуправном говору (нпр. таква употреба облика *рецимо*; в. т. 2.4. и 4.1).

ног синтаксичког члана, него су као модификатори подређени предикацији коју формира основна или допунска клауза. На комуникативном плану оваква семантичка подређеност глагола говорења доприноси кохеренцији текста/дискурса и представља лексикализацију њихове метајезичке функције. Они, како је већ истакнуто, као оператори говорног поступка регулишу подешавање комуникативне стратегије према саговорнику и маркирају тип текста/дискурса (в. Ристић 2007).

2.0. Циљ овог рада је да на примеру наведених облика и фразеолошких израза глагола *рећи* и *казати* допуну представљање модификаторске функције глагола говорења, који с једне стране чувају граматичка обележја глаголских речи, а са друге стране, на основу функције и комуникативног статуса, добијају карактеристике веома широке класе модалних, сигналативних јединица.⁵

2.1. Заједничка карактеристика разматраних глаголских облика јесте та да се у реченичној структури јављају као њени додатни, уметнути делови, најчешће у медијалној позицији, а ређе у иницијалној и финалној позицији. По томе да ни формално не формирају предикацију реченице, а и по интонационој одвојености и блокираним позицијама, може се закључити да и глаголски модификатори у функцији локутивних карактеризатора испољавају висок степен лексикализације.

2.2. Њихова припадност метатекстуалним операторима и класи недескриптивних сигналативних лексичких јединица, код којих се подударaju улоге говорника и аутора исказа, одређује им типичну употребу у директном, управном говору углавном разговорног дискурса. Са комуникативног становишта они функционишу као средства за ауторизацију и дотеривање форме исказа од стране говорника, а ређе као сигнал његове уверености у фактивност садржаја пропозиције или било које друге оцене тог садржаја (в. т. 5.1). Могућност одвојене реализације улоге **говорника** и улоге **аутора (другог) исказа** овим операторима обезбеђује употребу и у индиректном, неуправном говору, што представља њихову ређу, нетипичну употребу, а што ће се показати у анализи примера (в. т. 2.4).

2.3. Ограничење употребе глаголских оператора компонентом 'говорник' само на директни говор показаћемо на примеру употребе фразеологизма *краће речено/казано*:

Милан је рекао: — *Краће речено*, нисам славно прошао на испиту, према неовереном примеру: *Милан је рекао *да краће речено* није славно прошао на испиту (исп. Јорданска — Мељчук 2002: 81—82).

2.4. Међутим, могућност употребе глаголских карактеризатора говорног поступка у неуправном говору представља и сигнал раздвајања улоге говорника и аутора (другог) исказа, при чему се глагол говорења

⁵ О истраживању модификаторске функције глагола у србистици в. библиографију у раду Ристић 2007.

јавља као експонент компоненте 'говорник', што ћемо показати на примеру употребе глаголског облика *рецимо* из корпуса:⁶

Ја то до тада нисам знао, први пут сам чуо, *рецимо*, од Бебе Поповића, према могућем примеру: Он је рекао да то до тада није знао, да је он (то) први пут чуо, *рецимо*, од Бебе Поповића.

2.5. У примерима овог типа облик *рецимо* могао би се заменити партикулским еквивалентима: у *ствари*, *заправо*, *фактички*, који нису његови синоними, поред осталог и зато што по свом граматичком статусу не могу да реализују улогу говорника и аутора исказа, као ни разлику између њих. Зато се, уопште, замењивост глаголских облика партикулама у функцији карактеризатора може разматрати само у оквирима еквивалентности а не синонимичности, што се, опет, може узети као показатељ непотпуне лексикализације глагола говорења и њихових сложених структура у функцији модификације. То је и разлог да партикуле и глаголи говорења обједињени истом, модификаторском функцијом метајезичког типа, задржавају статус различите врсте речи, али се могу сврставати у исту класу лексичких јединица, класу модалних, сигналативних јединица.

3.0. Глаголски модификатори говорног поступка као сигналативне лексичке јединице у исказима у којима се употребљавају реализују компоненту

'Аутор исказа/говорник сигнализира, да ...',

при чему се може реализовати широки спектар модалности (исп. нав. дело: 83—84). Осим тога, њиховом употребом остварује се и ауторизација исказа, као и стратегија (само)идентификације говорника, што је условљено елементима комуникације: садржајем, саговорницима, намером говорног лица, учинка који жели постићи и др.

3.1. Смисао модификације говорног поступка локутивним карактеризаторима представимо исказима типа:

Грубо речено, $P =$ 'При томе да аутор исказа сигнализира да се P јавља приближним, P' ;

Искрено речено, $P =$ 'При том да аутор исказа сигнализира да P исказује оно што он стварно мисли, P' '.

Део парафразе „при том” указује на семантичку подређеност предикације исказане глаголима говорења пропозицијском садржају који реализује предикација основне или формално допунске клаузе, као и на конекторско-кохезивну природу дискурзивних оператора овог типа. Ком-

⁶ Корпус је узет из Речника САНУ, Речника МС и из транскрибованих телевизијских ток-шоу емисија Б92, Утисак недеље водитељке Оље Бећковић и емисије Александра Тимофејева (в. извори). У транскрибованим емисијама углавном нису употребљавани знакови интерпункције, а у наведеним примерима они су употребљени према важећим правилима.

понента модификације сигналативних јединица варира према смислу карактеристике исказа коју говорник актуелизује у одређеној ситуацији имајући у виду саговорнике и прагматичке елементе комуникације, што ће се у даљем излагању представити у анализи примера.

3.2. Поједине употребе глаголских оператора овог типа имају изразитије карактеристике дискурзивних конектора (в. т. 4.4., 7.1., 7.2), јер уз карактеризацију исказа, њима говорник сигнализира и логички однос између два текстуална сегмента или између два текста, што се може представити исказом типа:

Краће речено, $P =$ 'При том да говорник сигнализира да се P јавља као краћа форма претходног исказа, P' '.

4.0. Типичан пример дискурзивних карактеризатора представља глаголски облик *рецимо*,⁷ којим се вербализује став говорног лица о могућој неадекватности форме сопственог исказа његовом садржају или комуникативној ситуацији, као и истицање спремности говорника да ту форму коригује, допуни и уопште исказе на јаснији, прецизнији и примеренији начин. Тако овај глаголски облик по семантичко-прагматичким и функцијским карактеристикама може бити сврстан у метајезичке модификаторе говорног поступка којима у српском језику одговарају једночлани или сложени еквиваленти партикулског типа: *другим речима*, *другачије речено*, *што јест*, *односно*, као и: *на пример*, *узмимо*, *прећештавимо* и др. (исп. Пипер 2005: 646). За разлику од субјективне модалности којом се квалификује однос адекватности садржаја пропозиције ванјезичкој реалности, овом субјективном модалношћу, изразито метајезичког типа, квалификује се однос адекватности садржаја пропозиције његовој језичкој реалности, при чему се има у виду пре свега прагматички фактор комуникативне спремности, упућености саговорника у садржај комуникације (исп. нав. дело: 647).

4.1. Примери модификације дискурзивног карактеризатора *рецимо* са значењем еквивалентним сигналативима *на пример*, *узмимо*, *прећештавимо*:

- (1) Тако, *рецимо*, секретар ... [то] оспорава (Речник МС 5, под *рећи*);
- (2) Украли су ми, *рецимо*, прошле године два пута бицикл ... и ја се нисам потресао много, купио сам трећи (Б92, Тим. 21. 2);
- (3) Преводац је не само мањи духом и снагом од творца оригинала, него има у рукама место белог црно ... у случајевима великих културних размакнутости у језицима — француски и српски, *рецимо*. (Речник МС 5, под *рећи*).
- (4) Да ли ви имате утисак, *рецимо* ... да нема земље у којима је више доктора и магистара ... наука на којима је ова земља пропала? (Б92, Тим 21. 2);

⁷ Без обзира на то што облици глагола говорења у 1. л. формално упућују на прагматичко поље перформативности са типичним његовим координатама, и они као и сви други облици гл. говорења представљају лексикализоване јединице модалног модификаторског типа, јер гл. говорења у свом основном значењу не спадају у перформативне глаголе (в. Васић 1997: 37).

(5) Само ми једна ствар није јасна ... Кад, *рецимо*, у неким европским земљама ... на рафовима немају да се купе страни производи? (Б92, Тим. 21. 2).

(6) Шта ви кажете, који би био тај закон који би ви, *рецимо*, рекли: ? Хај'мо прво закон да више...? (Б92, Тим. 21. 2).

(7) Да ли ви рачунате на то да реформа универзитета, *рецимо*, доводи до тога да немамо тај проблем, тог одлива мозга? (Б92, Тим 21. 2).

У примерима од (1) до (5) глаголском облику *рецимо* еквивалентан је само модификатор *на пример*, при чему у прва три примера глаголски модификатор у нетипичним случајевима може реализовати одвојено улоге говорника и аутора исказа, што му омогућава употребу и у индиректном а не само у директном говору. У примеру (4) и (5), као и у примерима (6) и (7) у којима се поред еквивалента *на пример* јавља и еквивалент *прећипоставимо*, упитна форма исказа ограничава употребу модификатора само на директни говор, која је иначе типична за глаголске облике у функцији дискурзивних карактеризатора говорног поступка. Дискурзивни карактеризатор *рецимо* у наведеним примерима јавља се у медијалној позицији, што је иначе најчешћа позиција глаголских карактеризатора говорног поступка, док се у примеру (3) јавља у финалној позицији, као накнадна метајезичка интервенција говорника. У свим позицијама модификатори овог типа су интонационо одвојени паузама.

4.2. У следећем примеру (8) дискурзивни карактеризатор *рецимо* јавља се у иницијалној позицији, а може бити замењен са сва три наведена еквивалента: *на пример*, *узмимо* и *прећипоставимо*. У примеру (9) као еквиваленти глагола *рецимо* јављају се модификатори *на пример* и *узмимо*, при чему у оба примера постоји могућност употребе модификатора и у индиректном говору, јер у контекстима овог типа он може да реализује улоге говорника и аутора исказа одвојено.

(8) *Рецимо*, плата је требало да буде 39.000 по том закону, али је то наросто била нека врста напада на Скупштину ..., постоји нешто што је по мени важније. Ви имате, и то грађани знају, имате људе који су наводно примали 20.000. Одједном, ... они имају неколико станова (Б92, Тим. 12. 2).

(9) Па ево, *рецимо*, овај ваш утисак ... ово што су наши из Свибора радили (Б92, Тим 21. 2).

4.3. У примеру (10) облик *рецимо*, осим наведених еквивалената, могао би да се замени и еквивалентима *дружим речима*, *дружачије речено*, *ио јесћ*, *односно*, при чему исказ са узвичном интонацијом ограничава њихову употребу само на директни говор, као и у случају упитних исказа.

(10) Па ти да си пјесник! Ослободи, боже! *рецимо* стихотворац! (Речник МС 5, под *рећи*).

4.4. У примерима који следе карактеризатор *рецимо* реализује слично значење као партикуле у *ствари*, *заправо*, *фактички*:

(11) Ја то до тада нисам знао, први пут сам чуо, *рецимо*, од Бебе Поповића (Б92, Тим. 21. 2);

(12) О. Бећковић: — Јеси ли ти витез?

В. Дивац: — Па, у доста случајева јесам. *Рецимо*, желим да мојој породици направим много бољи живот (Б92, Бећ.);

(13) То је питање струковних програма. *Рецимо*, трогодишњих струковних програма који сада по овом систему ... треба да буду на универзитету једна од опција (Б92, Тим 21. 2).

На основу наведене еквивалентности, а и саме употребе и позиције глаголског облика *рецимо*, може се закључити да он у разматраним примерима реализује функцију контекстуалног конектора,⁸ па се заједно са партикулским еквивалентима може сврстати и у класу конектора. Ова његова употреба карактеристична је по томе што показује виши степен лексикализације од претходно разматраних случајева употребе глагола говорења у функцији модификатора говорног поступка.

4.5. Слично значење и функцију реализује и инфинитивни облик овог глагола *рећи*, како показује Речник МС 5, илуструјући његову застарелу употребу у функцији дискурзивног карактеризатора следећим примером:

(14) Био је тада обичај, практика *рећи*, да све ашчије ... кредитирају ... подофицерске чиновне (Речник МС 5, под *рећи*).

5.0. Карактеристична је употреба и значења израза са глаголом *рећи* у функцији дискурзивних карактеризатора, што ће се показати у даљем излагању.

5.1. Значење израза *ово је рећи* ... у Речнику МС 5 дефинисано је на следећи начин: „ово је у правом смислу..., ово је прави (права итд.) ...”, што је потврђено следећим примером:

(15) Их, *ово је рећи* цигарета. Оне наше нису им ни слуга (Речник МС 5, под *рећи*).

Слично значење и функцију дискурзивних карактеризатора реализују и изрази *може се слободно рећи*, *може се мирне душе рећи*. Модификаторска функција ових израза је карактеристична по томе што, слично партикулама *дословно*, *буквално*, *једноставно*, *једноставно*, указују и на вид категоризовања, на основу чега се могу сврстати у „одредбе категоризовања”.⁹ У ствари, наведене партикуле представљају експоненте редуковане предикације глагола говорења из ових израза (в. Ристић 2006: 205—216). Њима се исказује да је ентитет на који се изрази односе прави (најбољи, најквалитетнији и сл.) представник врсте (в. нав. дело: 207—208), али и сигурност у истинитост/фактивност садржаја исказа.

⁸ Према Јорданској и Мељчуку (2002) **конектор** је таква лексичка јединица којом аутор исказа сигнализира логички однос између два текстуална сегмента. Поред текстуалних конектора чију функцију обављају и неки разматрани глаголски облици (в. и т. 7.1, 7.2), аутори издвајају још два типа: факторске и квази-факторске конекторе (в. нав. дело: 88).

⁹ О карактеристикама одредбе категоризовања в. Ивић 1991: 29—36.

5.2. Изрази типа: *боље рећи, боље/тачније речено* по Речнику МС употребљавају се кад се нешто жели прецизније, ближе или тачније формулисати, што је потврђено примерима:

(16) Ми ... не знамо тачно почетака нашег најстаријег пјесништва, *боље рећи* стиховорства (Речник МС 5, под *стиховорство*).

(17) Ту је изашла његова краћа приповетка или *боље рећи* слика (Речник МС 5, под *слика*).

Сигнализирање говорникове накнадне интервенције ради прецизније, тачније формулације исказа постиже се и употребом израза *хоћу рећи*, чије се значење у Речнику МС 5 дефинише еквивалентима: *управо, да будем тачнији*.

5.3. Облици глагола говорења и њихови сложенији еквиваленти у функцији дискурзивних карактеризатора јављају се и као сигнали говорникове несигурности у смислу прецизности, тачности формулације исказа. Према Речнику МС 5, то су облици и изрази типа: *рекао би(х), рекло би се* са значењем еквивалената *чини се, изгледа, могло би се узети*; затим изрази: *да рекнем, да речем, да речећ* чији су значењски еквиваленти: *не може се са сигурношћу тврдити, претпоставимо, узмимо*, као и израз *тако рећи* са значењем партикулских еквивалената: *скоро, гођово, оштрилике*.

6.0. Функцију модификације говорног поступка типа дискурзивних карактеризатора реализују и облици, изрази и конструкције са глаголом *казати*. Глаголски модификатори типа *казати* су карактеристични за колоквијални говор.

6.1. Сам облик *казати* је у Речнику САНУ потврђен некњижевним облицима: *каз'ати, касати*. Овај облик је заједно са облицима: *да (ати) кажем, кажем, кажимо, каже*, под тачком 13. гл. *казати* одређен као поштапаница, узречица. Слично је урађено и у Речнику МС 2. У овом, другом речнику је издвојена лексема *касати* и представљена на следећи начин: „прил. нар. (скраћено од *казати*, као узречица) тако рећи, да се тако рече, каже, као (ублажавајући или оправдавајући оно што се хоће рећи)”. Функцију дискурзивног карактеризатора овог облика показују следећи примери:

(18) Опростите, молим, ја сам, знате, *касати*, мало се и наљутио на моје дете (Речник МС 2), са смислом 'ако ми се дозволи да кажем', 'ако смем рећи';

(19) Ракија је једна моја слабост, *касати* (Речник МС 2), са смислом 'ако смем да признам';

(20) Почео жалити 'наку лепу кућу, 'наку *каз'ати*, спрему једну (Речник САНУ), са смислом 'да се боље/прецизније изразим', 'тачније/исправније/боље речено';

(21) Ама, то није у најмању руку у реду, да рече један, *рећемо каз'ати*, царски службеник (Речник САНУ).

Удвајање метатекстуалних модификатора у последњем примеру, представља сигнал веће недоумице око избора адекватне форме најпримере-

није комуникативној ситуацији у којој се планирани садржај исказује, а могући еквиваленти су му *рецимо* и *на пример*.

Овим дискурзивним карактеризатором, иначе, исказује се недоумица у смислу умесности, примерености, тачности, прецизности казаног у одређеној ситуацији, пред одређеним саговорницима и сл.

6.2. Исти тип модификације реализују глаголски облици и изрази типа: *кажимо, хоћу да кажем; како да кажем(о), да иако кажем(о), иако да кажем(о), како казати, што се каже*, који се у Речнику САНУ дефинишу као „изрази којим се говорно лице до извесне мере ограђује од исказа или израза који одмах затим изриче”. У Речнику МС 2 и овакви изрази су одређени као узречице, али са смислом стратегије којом говорно лице избегава да се изрази потпуно или да тачно изрази своју мисао.

Међутим, како се из речничких дефиниција види, наведени глаголски облици и изрази ни у првом ни у другом случају нису поштапалице, узречице него се јављају на шавовима исказа када је говорник у недоумици у смислу умесности онога што ће рећи или тачности, прецизности форме исказа, с обзиром на конкретну ситуацију која се може тицати било ког њеног елемента. Адекватност вербалне или замишљене форме прилагођава се саговорнику и ситуацији.

По функцији модификације типа самокорекције, самоцензуре форме исказа ови облици и изрази блиски су облицима и изразима глагола *рећи* и његовим еквивалентима просте или сложене структуре, типа *односно, што јесћ, на пример* и др.

6.3. Глаголски облик *кажимо* као дискурзивни карактеризатор реализује функцији сличну партикулским еквивалентима *на пример, у сивари, заправо* као и облик *рецимо* (в. т. 4.4. и пр. 11).

(22) Има ... тип критичара који туђ језик ... правилно осећа, а матерњи језик, *кажимо* због дугог живљења на страни ... не осећа (Речник САНУ).

Међутим, употреба облика *кажимо* ограничена је само на директни говор за разлику од модификатора *рецимо* који у значењу *на пример*, изгледа, једини од свих других глаголских модификатора, може да реализује одвојено улогу говорника и аутора исказа, па се на основу тога, поред типичне употребе у директном говору, може употребљавати и у индиректном говору.

6.4. Модификаторску функцију израза са глаголом *казати* показује и израз *хоћу да кажем* који реализује значење еквивалентно партикулама *односно, што јесћ*:

(23) Ето ме, баћа Саво, *хоћу да кажем*: господару кнеже (Речник САНУ)

У наведеном примеру глаголски израз у функцији дискурзивног карактеризатора не само да сигнализира непримереност исказане форме, него и самокорекцију говорника, који интимни говорни чин коригује у официјелни, примеренији ситуацији.

6.5. У два наредна примера као еквивалент варијантним глаголским изразима *да шако кажем(о)/шако да кажем(о)* јавља се само израз *могло би се рећи*, док би замена овог израза облицима *рецимо* и *на пример* променила смисао исказа.

(24) У византијској исправи задржава аутор правног посла посве, *да шако кажемо*, ситуацију у својим рукама (Речник САНУ);

(25) Они су долазили чешће нама. Ту им је, *шако да кажем*, био састанак (Речник САНУ).

Овај вид модификације реализује само улогу говорника, па је карактеристичан за директни говор.

7.1. Модификатори глагола говорења пропозиционог типа: *да шако кажем(о)/шако да кажем(о)*, *(ја) (морам да) кажем да ...*, *јрича се да/кажу да ...* и др. представљају просте или проширене реченице, често обезличене структуре. Они су у тексту синтаксички и семантички несамостални, па обично претходе реченицама којим се нешто тврди. Јављају се или у синтаксичкој позицији главне реченице или као самосталне структуре у истој функцији у односу на следећи сегмент текста. Употребљавају се као прагматичка средства за истицање уверљивости у истинитост онога што се тврди. Тако говорно лице располаже погодним средствима да, према потреби, ублажи или појача категоричност коју чин тврђења у већој или мањој мери имплицира. Разматрани глаголски фразеолошки изрази јављају се као одлика неофицијелног разговорног стила. Неки од њих имају више изражену улогу организације текста (*Морам да кажем да ...*), а неки, више семантизују односе, па се јављају или као средства за појачавање односно ублажавање фактивности тврдње, или као прагматичко-стилска средства у виду стратегија регулишући кооперативност у комуникацији (исп. Велчић 1987: 48—49).

7.2. Уопште узев, запажено је да су фразеолошке и пропозиционе јединице глагола говорења у функцији дискурзивних модификатора говорног поступка више семантизоване од њихових облика, и да својим наглашеним самосталним статусом упућују на организацију поруке у целини и доприносе општој композицији текста. Они реализују и функцију дискурзивних конектора јер првенствено организују текст у целини, а тиме посредно упућују на смисаоне односе међу структурама. Тако, делујући извана као уводне конструкције, уводне речи, са изразито композицијском функцијом наглашавају поступност у развоју текста или упућују на општа места у организацији комуникације. Овакав начин организације комуникације карактеристичан је нарочито за разговорни језик, чије се недоумице и паузе у спонтаном, неприпремљеном говору успешно маскирају и осмишљавају фразеолошким и пропозиционим типом метајезичких модификатора говорног поступка. Ове сложене јединице, које су и саме својеврстан текст о тексту, представљају клишеје којима се потцртавају, наглашавају одређени текстовни, вербални поступци, без обзира на специфичност теме.

8. Гледано у целини, може се закључити да употреба глагола говорења у функцији метајезичких оператора говорног поступка, као чин вербализације говорне радње у процесу реализације говорног чина тврдње, није само комуникативно-прагматички и стилски поступак регулисања говорне стратегије, него је и вербални поступак којим говорник односно аутор исказа показује своју одговорност у креирању успешне, кооперативне комуникације. Тиме показује и спремност да самокорекцијом, на различите начине показане у раду, коригује и допуњава одређени исказ у његовом модалном оквиру, доприносићи семантичкој кохеренцији и целовитости дискурса не само у сегменту у коме се реализује него и у његовој целини (исп. Велчић 1987: 45—47).

Београд

ИЗВОРИ

- Б92, Бећ. — О. Бећковић, Утисак недеље: Колико нам је високо образовање, 20. 2. 2005.
 Б92, Тим. — А. Тимофејев, 1. 0088.765 милиона комбинација, 12. 2. 2005; Најбољи период, 21. 2. 2005.
 Речник МС — *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига II и V, Матица српска, Нови Сад.
 Речник САНУ — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига IX, Институт за српски језик, САНУ, Београд.

ЛИТЕРАТУРА

- Васић 1997 — Васић В., Ауторизација исказа као израз субјективног става у српској граматичкој Вука Ст. Караџића, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XL/2, Нови Сад, 35—40.
 Васић 2003 — Васић В., Хијерархизација предиката и типологија субординираних клауза, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 31/1, Београд, 29—34.
 Велчић 1987 — Velčić M., *Uvod u lingvistiku teksta*, Školska knjiga, Zagreb.
 Ивић 1991 — Ивић М., О одредбама категоризовања, *Јужнословенски филолог* XLVII, Београд, 29—36.
 Јорданска — Мельчук 2002 — Иорданская Л. Н., Мельчук, Текстовые коннекторы в разных языках: французское *en effet* vs. русское *в самом деле*, *Семиотика и информатика*, Выпуск 37, Москва, 78—115.
 Петровић 1997 — Петровић В., Евентивни глаголи као темпорални модификатори реченичног садржаја, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XL/2, Нови Сад, 201—207.
 Петровић 2004 — Петровић В., Граматички статус и употребне вредности лексеме *изгледа*, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 33/1, Београд, 135—143.
 Пипер 2005 — Пипер П., *Синџакса савременога српског језика: њроств реченица*, Предраг Пипер и др.; у редакцији Милке Ивић, Београд — Нови Сад.
 Ристић 2006 — Ристић С., Партикуле као речи у функцији метатекстуалних оператора (*наводно, буквално, дословно, једноставно, њроств, најроств*), *Научни састанак слависта у Вукове дане* 35/1, Београд, 206—216.
 Ристић 2007 — Ристић С., Глаголи говорења у функцији метајезичких модификатора, *Наш језик* XXXVII, у штампи.